

KAYITDIŞI EKONOMİNİN KAMU KESİMİ FİNANSMAN AÇIKLARININ OLUŐUMU VE MALİYE POLİTİKALARI ÜZERİNE ETKİSİ: TÜRKİYE MODELİ ÜZERİNE BİR ÇALIŐMA

Dr. Veysi SEVİŐ
Marmara Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Maliye Bölümü

GİRİŐ

Kayıtdışı ekonomi son yıllarda üzerinde çok durulan ve tartıŐması yapılan konulardan biridir. Uluslararası bir problemdir.¹ Hukuk kurallarına duyarlı toplum yapısına sahip bulunan gelişmiş ülkelerde kayıtdışı ekonomi daha çok yasalarla yasaklanmıŐ bulunan eylemler nedeniyle güç kazanmaktadır. UyuŐturucu madde ticareti, para karŐılıŐı adam öldürme, rüŐvet ve benzeri menfaatlenmeler kayıtdışı ekonominin kaynaŐını oluŐturmaktadır. Bu nedenle, bu tür eylemlerden oluŐan ekonomik güce kara ekonomi, yeraltı ekonomisi, gizli ekonomi, gayriresmi ekonomi gibi isimler verilmektedir.

Kayıtdışı ekonomi üzerine verilen bilgilerde ve yapılan çalıŐmalarda, bu tür ekonomik faaliyetlerin oluşumunda muhaceret olaylarının da etkili olduğu ifade edilmektedir.²

Akpara veya ak ekonomi (White money - economy) ekonomistler aÇısından çeşitli yönleriyle değerlendirilir. Milli gelir hesapları ve gelir dağılımı incelemeleri bu veriler dikkate alınarak yapılır.³

Kayıtdışı ekonominin en safiyane türü vergilendirilmemiş olan ve kaynağında vergi kaŐırmaya yönelik eylem dışında yasal engeller veya hukuki kısıtlamalar bulunmayan, yasal defterlerde ve kayıtlarda vergi matrahlarını gizliyebilmek için eksik yer alan veya hiÇ yer almayan iŐlemlerden oluşur. Vergi kaŐırmaya yönelik eylem olarak kabul edilen kayıtdışı (unrecorder) ekonomi en iyimser tanımlama ile bir ülkede ekonomik faaliyet göstermenin vergi maliyetinden kur-

¹ Heertje, Arnold-Allen, Margeret-Cohen, Harray, **The Black Economy**, Pan Books, London 1981, Sf: 7.

² Dornbush, Rudiger-Fisher, Stanley, **Macro Economics**, McGraw Hill 1994, 6. Baskı Sf: 34.

³ Heertje, Allen, Cohen age sf: 9.

tulmak amacıyla ekonomik yaşama, yapılan faaliyet dalında, belgesiz ve kayıtsız katılma anlamına gelmektedir.

Kayıtlara giren ve fakat çeşitli nedenlerle vergi matrahlarına dahil edilmeyen gelir ve kazançlarla, kayıtlara hiç intikal ettirilmeyen ekonomik işlemleri birbirinden ayırmak gerekir. Çünkü birincisinde kayıtlarda olup matrahlara dahil edilmeyen gelir ve kazançlar hervakit izlenebilir bir özelliğe sahiptir.

Tarihsel gelişim içinde gelir ve iratlar ile ekonomik işlemler üzerine konulan vergilerin, kazancın veya gelirin bir bölümünü devlet kasasına aktarılmasına neden olması, işlemler üzerine konulan vergilerin ise, söz konusu hizmetten yararlananların veya mal satın alanların daha fazla para ödemelerine yol açması, vergiden kaçınmaya neden olmuştur.

Zaman içerisinde, ekonomik güçlerini siyasal güçleri ile birleştiren yasalarla, kendi ekonomik faaliyetlerini vergilendirme dışında bırakmayı başarmışlardır. Bazı vergi yükümlülerinin, görünümde haklı nedenlerle vergiden korunmaları, diğer yükümlüleri vergiden korunma arayışına itmiştir.

Mevcut yasal düzenlemelerin gereklerini yerine getirmemek özellikle vergiyi doğuran işlem olarak kabul edilen olayları gizlemek, yani kayda almamak ve belgelendirmemek suretiyle, sağlanan ekonomik üstünlüğün ilk bakışta ödenmeyen vergi miktarı kadar olduğu düşünülebilir. Oysa vergiyi doğuran olayın gizlenmesi suretiyle, kayba uğratılan vergi miktarının ekonomik etkisi ve analizi oldukça yönlüdür.⁴

Ancak, gizlenen gelir veya işlem nedeniyle, devlet kasasına girmesi gereken bir bedel, işlemi gizleyen kişi veya kurum nezdinde kalmakta, eksik ödeyen veya hiç ödemeyen kişinin bu geliri ülkenin GSMH hesaplarına dahil edilmemektedir.

Vergi kaçırarak, yasal açıdan kriminal bir olay olarak kabul edilmektedir. Bazı ülkeler bu tür eylemleri "ekonomik suç" olarak müeyyidelendirmektedirler. Oysa vergi kaçırma eylemi "kamusal" nitelikte bir suçtur. Bu nedenle vergi kaçırma yönelik ekonomik işlemler "illegal" olarak kabul edilmektedir.

Vergilendirme olgusunun amacına yönelik tartışmalar çok yönlüdür. Türk Anayasa'sında "Siyasi Haklar ve Ödevler" bölümünde tanımlanan vergi ödevi, herkesin kamu giderlerini karşılamak üzere mali gücüne göre ödemede bulunmasıdır.

⁴ Tanzi, Vitto "The Underground Economy in United States: Annual Estimates, 1930-1980", IMF Staff Papers, June 1983, Cullis John, 1992; Jones, Philip "Public Finance and Public Choice" Mc Graw Hill sf: 210-231, Batirel, Ö. F., "Vergi Politikası, Genel Denge Analizi-Optimal Vergileme Son Gelişmeler" MÜİİBF Sayı 1-2 Sf 31-32 de özellikle PYLE'e atfen.

Kayıtdışı ekonominin belirgin etkilerinden birisi de kamu bütçesi üzerinde olmaktadır. Çünkü bir ülke içerisindeki ekonomik işlemlerin izlenememesi veya kayıt içersine alınamaması halinde mali güç tesbiti sağlıklı bir biçimde yapılamamaktadır. Gizlenen ve/veya kayıt dışı kalan işlemler nedeniyle alınamıyan vergiler, bütçenin vergi gelirleri hesaplamalarını etkileyecektir. Kayıtdışı ekonominin yoğunlaştığı toplumlarda, bütçe büyüklükleride tartışma konusu yapılmakta, bu ülkelerde Devletin küçülmesinden bahis edilmekte ve hatta bu görüş bir çıkış yolu olarak gösterilmektedir.⁵

Çağdaş vergi indirim düşüncesinin gelişmesi ile birlikte muhasebe, işletmecilik, vergi yönetimi, işletme vergiciliği gibi düşüncelerde gelişmiş, kayıt işlemleri, ilkeler, kayıtlar üzerinden düzenlenen mali raporlar ve raporların düzenlenmesi fiilleri yarı kamusal nitelikte yeni bir hukuk dalının oluşmasını sağlamıştır.

Kayıtdışı ekonominin boyutlarını daraltabilmek için geliştirilen "Muhasebe Hukuku" özellikle Avrupa Topluluğu ülkeleri ile ABD'de ve Japonya'da ayrı bir olgudur.

II-KAYITDIŞININ ETKİLEŞİM ALANLARI VE ÖLÇÜLEBİLİRLİLİĞİ

Kayıtdışılık hukuki bir olaydır. Sonuçları ise ekonomiktir. Toplumun bütün bireylerini etkiler. Kayıtdışılıkta bireylerin ekonomik olarak yakalanma ve cezalandırılmalarını veri olarak kabul ederek, beyan edecekleri geliri mümkün olduğunca azaltmaları sözkonusudur.

Basit bir formül yardımı ile yükümlülerin net gelir hesaplaması NET GELİR = BRÜT GELİR-VERGİ ORANI X BEYAN EDİLEN GELİR şeklinde hesaplanır.

BRÜT GELİR ile BEYAN EDİLEN GELİR arasındaki farkı vergi idaresinin bilgisi dışında bıraktığını kabul etmek gerekir. Beyan dışı bırakılan bu miktarın boyutlarını kesin olarak belirleyebilme olanağı yoktur. Yapılan tüm çalışmalar varsayımlara dayalıdır.

Vergi idaresinin vergiyi doğuran olayları izleme olanağı kayıtdışılığı etkilemektedir. Ülke'de temel ekonomik işlemler olarak kabul edilen olayların "sivil" veya "kurumsal güvenilirlik" açısından izlenebilir olup olmaması kayıtdışılığı etkilemektedir. Şöyle ki:

⁵ Kayıtdışılığın hakim olduğu ülkelerde ortaya çıkan ekonomik sorunlarda çıkış yolu olarak devletin küçülmesi gösterilmektedir. Örneğin Peru, Arjantin, Bolivya gibi.

- Gayri menkul işlemlerinin, kişisel bazda izlenebilir olması,
- Motorlu taşıtların kişisel bazda izlenebilir şekilde tescil edilmesi,
- Yurt dışına seyahatlerin kişisel bazda izlenmesi,
- Banka hesaplarının sorgulanabilir bir sistem içersine alınması,
- Menkul kıymet işlemlerinin izlenebilir hale getirilmesi,
- Nakdi işlemlerin izlenmesi ve azaltılması,
- Ekonomik uyumsuzluklarda kanıt olarak belgeye ağırlık verilmesi,
- Gümrük işlemlerinin ciddiliği, kaydı ve yönetsel niteliği,
- Vergi yasalarında yer alan bağışıklık, götürülük uygulamalarının daraltılması,

Kayıtdışılığı olumsuz yönde etkileyen, kurumsal kayıtlandırma olarak önem arz etmektedir.

Örneğin bankalarda belli büyüklükten sonra ki çekişlerin bilinmesi ve izlenmesi, banka'da hesap açma işlemlerine ciddiyet ve sorgulama getirilmesi, belli büyüklükten sonra nakit ödemelerin yerine banka hesapları ile hukuki ödeme araçlarının kullanılması gibi zorlamalar kayıtdışılığın alanlarını daraltmaktadır.

Kişi üzerindeki ekonomik değerlerin birikimini izliyebilen bir sistemin varlığı, kayıtdışılığın alanlarını daraltmaktadır. Gelişmiş ülkeler bu konuda her geçen gün yeni bir düzenlemeye başvurmak suretiyle kayıtdışılığın önüne geçmeye çalışmaktadırlar. Muhaceret işlemlerinde izlenen yöntemler, girişlerin kontrol altına alınması bu nedenledir.

Ancak tüm bunlara rağmen yasalarla, vergilendirilmemiş (Untaxed) işlemler sıkıştırılmadıkça, genişleyen kayıtdışılık sonuçta ülke bütçesinin daraltılmasına yönelik girişimlerin yoğunlaştırılmasına neden olur.

Ödeyeceği vergiyi düşünerek bireysel veya örgütsel olarak işlemlerini gizleme düşüncesinde olanlar, vergi idaresinin yapısına ve olayları kavrama gücüne, değerlendirme çabukluğuna göre faaliyetlerini artırmaktadırlar.

Yükümlülerin kayıtdışı işlem yapma isteği ve bundan sağlayacağı fayda ile yakalanma olasılığı arasında doğrudan bir ilişki vardır. Son yıllarda bu konuda bilimsel değerlendirmeler yapılmak suretiyle olayın ekonomik sonuçları analiz edilmeye başlanmıştır.⁶

⁶ Kayıtdışı ekonominin ekonomik yaşama olan etkisi ile bütçe gelirleri üzerindeki etkisinin ayrı ayrı incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Bazı görüşlere göre kayıtdışı ekonomi, ülkede, özelliğine göre denge sağlayan yararlı yönleriyle değerlendirilmelidir.

Ülkemiz de bu yönde bazı ipuçlarından hareketle değerlendirmeler yapılmaktadır.

Vergi kaçırma eyleminin temel nedeni ekonomik güç ve üstünlük sağlama dürtüsüdür. Bir başka açıdan, eğer vergi kaçırarak, kaçırana bir yarar sağlıyorsa, vergi kaçırma eylemi artar. Bunu Türkiye için örneklileyecek olursak, bazı ilginç sonuçlara ulaşmamız mümkün olacaktır.

Bir kurumun, 1989 yılında bazı işlemlerini kayıt dışı yaparak bu işlemlerinden 10 milyon lira gelir sağladığını varsayalım. Beyan dışı bırakılmış bu kazanç dolayısıyla ödenmeyen kurumlar vergisi miktarı 4.600.000 TL'dir. 1989 yılı sonundaki resmi USD kuru dikkate alındığında, söz konusu kurumun o yıl için 1987 USD tutarında olan vergiyi ödemediği anlaşılır. Bu kurum borcunu, yapılan vergi incelemesi sonucunda üç kat kaçakçılık cezalı olarak 44.200.000 TL olarak ödediğini varsayacak olursak ödenen miktar Mayıs 1994 başındaki USD kuru ile 1.3000'dur. Görüleceği üzere örnek olarak vermiş bulunduğumuz bu olayda bu kurum ödemediği vergi ve yaptığı kaçakçılık belirlenmiş olsa bile kazançlıdır. (Hesaplamaya gecikme faizi dahil edilmiştir).

Vergi incelemelerinin gecikmeli olarak yapılması, yapılan incelemenin ödenebilir hale getirilmesi için ayrıca bir süreye gereksinim bulunması, ülkedeki enflasyon oranı, vergi kaçakçılığı olayını yönlendirmektedir. Bu yönlenme, daha çok işlemlerin kayıt dışı yapılması veya işlemlerin vergi idaresinden gizlenmesi için bazı teknik ve yöntemlerin geliştirilmesi suretiyle yapılmaktadır.

III-EKONOMİYİ KAYITDIŞILIĞA İTEN YASAL NEDENLER:

(Vergi sisteminin yarattığı kayıtdışılık)

Ekonomik değerlerin kayıtlarda izlenebilmesi için ülkede geçerli bulunan vergi sisteminin, kayıtlara dayanan gerçek değer, gelir, kazanç tesbitine ağırlık vermesi gerekmektedir. Ekonomik değerlerin kayıtlarda izlenemediği ülkelerde, vergi gelirlerinin önceden hesaplanmasında ve toplanmasında bazı sıkıntılar ortaya çıkartmaktadır.

Vergi sisteminde yer alan ve işlemleri kayıtdışılığa iten işlemleri şöylece sıralayabiliriz:

- Götürü değer tesbitleri,
- Götürü gider uygulamasına yer verilmesi,
- Kazanç tesbitinde götürü gider usulüne yer verilmesi,
- Götürü matrah tesbiti,
- Bazı gelir ve kazançların vergi dışı bırakılması,
- Bazı gelir ve kazançların beyan dışı bırakılması,

Bu uygulamalar kayıtdışılığın boyutlarını genişletmektedir.

Türkiye'de özellikle gelir vergisi uygulaması açısından götürü gider indirimi, götürü matrah tesbiti ile götürü değer tesbiti yaygın bir biçimde geçerlidir.

Yasal düzenleme gereği olarak zirai kazançların vergilendirilmesinde götürü gider usulü geçerlidir. Zirai üretimin değer olarak gayrisafı milli hasıla içindeki payları ile toplam vergi gelirleri içerisindeki zirai kazanç sahiplerinin payları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Yıllar	Tarım/ GSMH	Zirai kazanç üzerinden alınan vergiler/Toplam vergi gelirleri
1989	17.2	0.02.8
1990	18.8	0.03.3
1991	17.4	0.03.3
1992	17.0	0.03.3

Tarım kesiminde belge düzenleme yükümlülüğü, söz konusu tarımsal ürünü satın alana aittir. Tarımsal ürün satın alan kendi kayıtlarına girecek olan belgesini kesmekten yani düzenlemekten kaçınmaktadır.

Zirai kazançlar üzerinden alınamayan verginin satış bedeli üzerinden stopaj yoluyla alınması tercih edilmiştir. Bu uygulama zirai alımların kayıt dışı kalmasına neden olmuştur.

Götürü matrah tesbiti ile ilgili uygulama alanının daraltılması yönünden yapılan girişim başarısız olmuştur. Özellikle şehir içi taşımacılıkla ilgili olarak alınan gerçek usulde vergilendirme kararı bilahere, yapılan siyasi baskılar sonucunda iptal edilmiştir.

Görütü usulde vergilendirmeden gerçek usulde vergi yükümlülüğüne geçiş koşullarından biriside yasa ile tesbit edilen matrahlar üzerinden vergilendirilen yükümlüler, genellikle belge almaktan kaçınmaktadırlar. Diğer yönden götürü usulde vergilendirilenlere iş yaptırarlarda yaptırdıkları işleri "Gider Pusulası" ile belgelendirmekle yükümlüdürler. Götürü usulde vergilendirilenler, gerçek usulde vergi yükümlüsü olma korkusu nedeniyle adlarına gider pusulası düzenlenmesine karşı çıkmakta, kendilerine gider pusulası düzenlemek isteyenlere iş yaptırarlarda yaptırdıkları işleri "Gider Pusulası" ile belgelendirmekle yükümlüdürler. Götürü usulde vergilendirilenler, gerçek usulde vergi yükümlüsü olma korkusu nedeniyle adlarına gider pusulası düzenlenmesine karşı çıkmakta, kendilerine gider pusulası düzenlemek isteyenlere iş yapmamak suretiyle tavır koyabilmektedirler.

Ülkemizde, götürü değer tesbiti ile ilgili bir uygulama "Emlak Vergisi" açısından söz konusudur. Ancak gerek emlak vergisi uygulaması ve gerekse tapu işlemleri arasında geçerli olan "Asgari Değer Esası" bu değer üzerinde yapılan kayıtlar gerçeği yansıtmadığı için kayıt dışı ekonominin de yönlendiricisi olmaktadır.

Gayrimenkul tescilleri sırasında ödenen bedelle, tapu işlemleri sırasında beyan edilen değerleri arasında kalan farkın ödenmesi kayıt dışı olmakta, gerçek gayrimenkul edinim değerleri mali tablolara yansıtılmamaktadır. Vergi kaybı baskısının arttığı ekonomilerde, gayrimenkul tescil işlemlerinin önemli kaynak oluşturduğunu görmek mümkündür.

Diğer yönden yasal yükümlülüklerini yerine getirmeyenlerin izlenmesi vergi kayıplarının boyutlarını etkileyen ve kayıtdışılığı önleyen bir etkidir.

Vergisel açıdan, nakit karşılığı yapılan satış ve hizmetler için belge düzenlenmesi suretiyle yapılan vergi kaçakçılığına "tezgah altı işlemler" denilmektedir. Özellikle katma değer vergisi uygulamasında tezgah altından nakit karşılığı yapılan satışlar başlıca kaçakçılık şekli olarak kabul edilmektedir.⁷

IV-MAKRO ERONOMİK BÜYÜKLÜKLERİN HESAPLANMASI:

Kayıtdışı ekonomi makro büyüklüklerin hesaplanmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle kayıtdışı ekonominin etkin olduğu toplumlarda GSMH hesaplamaları doğru değildir. Başka bir anlatımla gerçeği yansıtmaz. Ancak bu gibi toplumlarda, devlet yönetiminden istenen hizmet kayıtlı ekonominin boyutlarına uygun olmak yerine gerçek ekonomik büyüklüğe uygun boyutta olur. Örneğin kara yolu yapımı, sağlık ve eğitim harcamaları gibi.

Bütçe büyüklükleri kayıtlı GSMH'ya göre belirlenirken, hizmet talebi, gerçek ekonomik büyüklüğe göre olunca, ister istemez bu durum kamu finansman açıklarının ortaya çıkmasına neden olur. Gerçekte kamu finansman açığının oluşumunda ve büyümesinde birbirinden farklı birden çok neden vardır.

Kamu finansman açığı, kamu kesimi borçlanma gereği, bütçe açığı kavramlarında birbirinden farklı anlamlara gelmektedir. Kamu kesimi borçlanma gereği (Public sector borrowing requirement) belli bir dönem de bir bütçe yılı içinde kamu kurum ve kuruluşlarının borçlanmak suretiyle yapabilecekleri harcamaları gösterir. Ülkelerin yapısına ve yönetim biçimlerine göre PSBR'ın büyüklüğü değişmektedir. Türkiye'de yıllar itibariyle konsolide bütçe büyüklükleri ve açık miktarları ve PSBR rakkamları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Türkiye'de kamu kesimi finansman gereğinin büyüklüğünü belirleyen yetmezliklerin kaynağı şunlardır:

⁷ Batirel, Ö. F. agm sf: 34, James F. Gordon: Evading Taxes by Selling For Cash, OEP, No: 42, 1990 Sf: 244-255.

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
- Gelirler	17.587	31.369	56.573	99.085	178.070	359.850	
-Giderler	21.447	38.871	68.356	132.401	225.398	489.255	
-Bütçe Açığı	3.860	7.502	11.782	33.316	47.328	129.405	512.
-KKBG	6.235	12.322	30.085	65.371	101.161	215.948	

- Konsolide bütçe açığı,
- İşletmeci KİT açığı,
- Mahalli İdareler bütçe açığı (bütçeye yöneltilen taleple sınırlı)
- Fon açıkları,
- Özelleştirilen KİT açıkları,
- SSK ve Döner Sermaye açıkları,

Bir ülkede vergi kaybı, vazgeçilen vergi ile yasal kayıtlar dışında bırakılan işlemler dolayısıyla devletin izleyemediği ve alamadığı vergi toplamından oluşur. Devletin çeşitli nedenlerle vergi dışı bıraktığı ekonomik işlemler her vakit miktar olarak izlenebilir ve bu işlemler sonucunda vazgeçilen vergi miktarı hesaplanabilir.⁸

Kayıtdışı bırakılmak suretiyle kaçırılan verginin boyutlarını belirleyebilmek için uygulanan yöntemler de belli bir farklılık gözlenmektedir. Bu yöntemleri 7 grupta toplayabiliriz. Şöyle ki:

Parasal yöntem: Piyasa ekonomisinin gereksinim duyduğu para miktarı ile piyasada bulunan para miktarı esas alınarak yapılan hesaplamalarla kayıtdışı ekonominin boyutları hesaplanabilir. Bu hesaplamada faiz oranlarından da yararlanılır.

- Girdi veya randıman hesaplamaları,
- Emek gücü dikate alınarak yapılan hesaplama,
- Karşılaştırmalı istatistiki bilgilerdeki farklılıklara göre yapılan hesaplamalar,
- Mevcut istatistiki bilgilerden gelir kaynaklarına göre yapılan hesaplamalar,
- Yoklama ve inceleme yaklaşımı ile belirleme,
- Af yasalarının sonuçlarına göre hesaplama,

Burada hemen belirtelim ki vergi kaçakçılığının boyutlarını belirlemek oldukça zordur. Bu hem vergi kaçakçılığı boyutlarının konunun illegal olması nedeniyle tam belirlenememesinden, hem de kavramsal problemlerin tanımlanma-

⁸ Daha fazla bilgi için SAYGILIOĞLU, Nevzat "Türk Kurumlar Vergisindeki İstisnalara İlişkin Genel Değerlendirme", Nisan 1989, Ankara.

sındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Bazı izlerden ve verilerden yararlanılarak vergi kaçakçılığının boyutlarının hesaplanmasına yönelik çalışmaların varlığından bahis edilebilir.⁹ Türkiye'de yapılan vergi incelemelerinden hareketle vergi kayıp ve kaçığının hesaplanmasında, bu tür inceleme sonucunda yapılan cezalı tarhiyatların yargılama sonuçlarında dikkate alınması gerekli olmaktadır.

Ülkede vergi yükü hesaplamaları kayıtdışı ekonomiye göre belirlenen büyüklükler üzerinden yapılmaktadır. Kayıtdışı ekonomiden kayıt içine alınanlar bu büyüklükleri, kayda alındığı miktarla sınırlı olarak arttıracaktır. Dolayısıyla bu büyüklükler konularına göre, mevcut sistem içerisinde vergi hesaplamalarında bir değişiklik olmayacak buna karşılık bütçe gelirlerini artıracaktır. Aynı özelliği mahalli idareler, özellikle belediyeler içinde söyleyebiliriz. Belediyeler'de kendilerine verilen yetkiler çerçevesinde toplama hakkına sahip buldukları gelirleri kayıtdışılık nedeniyle belirleyememekte ve toplayamamaktadırlar.

Kayıtdışılığın giderebildiği ölçüde, konsolide bütçe içerisinde vergi gelirlerinde sağlanacak artış, konsolide bütçe açığını ufaltacaktır. Borçlanma gereğinin düşmesi ile birlikte, borçlanmanın faiz yükü de giderek azalacaktır.

Bütçe açığının azalması veya makul seviyeye düşürülmesi sonucunda, borçlanma nedeniyle, devletin gereksiz yere para piyasasında talepkar olmasına son verilecek, normal ekonomik koşullarda, para daha düşük faiz oranı ile mevduat olarak, mevduat kabul eden kuruluşlara yönelecektir.

Türkiye'nin 1993 sonbaharında yaşadığı olaylarda, devletin borçlanma zorunluluğunun para piyasasının dengesini oluşturmada ve faiz oranlarının belirlenmesinde lokomotif görevi üstlendiğini göstermiştir.

İç borçlanmada faiz oranlarını düşürebilmek için hazine ihalelerinin iptal edilerek, kamu kesimi finansman gereksiniminin dış piyasalardan karşılanma girişimi, dövize talebi arttırmıştır.

Kayıtdışılığın giderilmesi işi, belli bir maliyeti olan kamusal nitelikte bir sorundur. Bir ülkede gelir bölüşümünün oluşumunu etkileyen bu olgunun, uluslararası sermaye ve gelir transferinde de önemli bir kaynak rolünü üstlendiği dikkate alındığında, bu olgunun denetim altına alınarak azaltılması kaçınılmaz bir zorunluluk olmaktadır.

Türkiye'de KKFA ile ilgili tartışmaların yapılışı ve çözüm arayışı sırasında mevcut vergi sistemi ile hukuk düzeninin yarattığı ortamın özellikleri dikkate alınmamakta, hatta son zamanlarda ortaya çıkan çözüm arayışları arasında, mevcut durumu daha da bozucu önerilerin ön plana çıkartılmasına çalışılmaktadır.

⁹ SAYGILIOĞLU, Nevzat, "Ülkemizde Vergi Kayıplarının Boyutları ve Ölçülebilirliği" *Vergi Dünyası*, Temmuz 1990, Sayı: 107 sf: 17.

Yılmaz Büyükerşen: Teşekkürler Sayın Seviğ. Bu oturumun 3. tebliği Sayın Arslan Sonat'ın.

Arslan Sonat: Teşekkür ederim Sayın Başkan, sayın hocalarım, değerli arkadaşlarım, meslektaşlarım, benim konum, kamu kesimi finansman açıklarının yalnızca dış denge bağlamında, dış denge çerçevesi içinde incelenmesidir.